

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Психологія»
на тему: «Особливості психологічної адаптації дітей до дошкільного
навчального закладу»

Виконавець:

студентка центру заочної та
вечірньої форм навчання

Ковальчук Аліна Юріївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.психол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Богач Олена Володимирівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції зміни пріоритетів освіти молодого покоління, що навчається та виховується як майбутнє українського суспільства, посилюють увагу до питань розвитку адаптаційних можливостей особистості, починаючи вже з перших років її життєдіяльності.

Раннє дитинство визначається психологами та педагогами як відповідальний період онтогенезу, оскільки він є важливою складовою психічного розвитку дитини та пов'язаний з початковим становленням її особистості. Не останню роль у особистісному вихованні та психічному розвитку дитини належить дошкільним навчальним закладам (далі ДНЗ). Вони відкривають перед дитиною новий світ соціально-суспільного життя, виконують функції, що спрямовуються на всебічний та гармонійний розвиток особистості раннього та дошкільного віку. Порушення будь-якої ланки або механізму психологічної структури розвитку особистості у період з одного року до трьох років, може суттєво вплинути на все подальше життя, оскільки саме у період раннього дитинства закладаються основи її самосвідомості, життєвої активності, ставлення до себе та інших людей і світу в цілому.

Початок відвідування дошкільного навчального закладу є важливою подією в житті кожної дитини, оскільки вона потрапляє у нові умови, що відрізняються від тих, до яких вона звикла у власній родині. Зміни торкаються не тільки режиму дня, але і виховних прийомів та методів, характеру спілкування, режиму харчування тощо. У наслідок зовнішніх змін відбувається перебудова внутрішнього психічного стану дитини, а саме – її когнітивної, емоційної та поведінкової сфер. У деяких дітей періоду раннього дитинства, які почали відвідувати дитячий садок, може відбуватися втрата сформованих раніше навичок на тлі загального зниження адаптаційних можливостей організму. Саме тому, ігнорування проблем, що пов'язані з питаннями психологічної адаптації дитини до нових умов ДНЗ, може негативним чином вплинути на її особистісний розвиток, призвести до труднощів у спілкуванні з іншими людьми тощо.

Не дивлячись на наявність наукових робіт у психологічній галузі, що спрямовані на вивчення питань адаптації особистості до нових умов життєдіяльності, недостатньо вивченим залишається прошарок питань, що пов'язані з дослідженнями особливостей психологічної адаптації дітей раннього віку до умов ДЗН. Отже, вибір теми дипломної роботи «Особливості психологічної адаптації дітей до дошкільного навчального закладу», обумовлений її актуальністю.

Об'єкт дослідження: психологічна адаптація як процес відновлення рівноваги у взаємодії особистості та соціального середовища.

Предмет дослідження: особливості психологічної адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості психологічної адаптації дітей раннього віку до умов ДНЗ.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Провести теоретичний аналіз поняття «психологічна адаптація» особистості у вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях.
2. Визначити особливості психічного розвитку дітей раннього віку як психологічні чинники адаптації до дошкільного навчального закладу.
3. Обрати методики дослідження особливостей психологічної адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу;
4. Здійснити кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей психологічної адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

У ході дослідження використано комплекс теоретичних та експериментальних методів: опитування батьків, спостереження, психолого-педагогічні параметри визначення готовності надходження дитини в дошкільний заклад (К. Печора), дослідження психофізіологічної адаптації дітей до умов дошкільного закладу та методи статистичної обробки кількісних даних.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох основних розділів та п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (33 найменування) та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 65 сторінок (основна частина – 54 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретичні підходи вивчення процесу психологічної адаптації дітей раннього віку до нових умов дошкільного навчального закладу» досліджено сутність понять «адаптація», «дезадаптація» та поняття «психологічна адаптація». Адаптація може відбуватися на різних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному. За видовими ознаками виділяється адаптація сенсорна, соціальна і психологічна (оптимальне співвідношення сторін активної діяльності індивіда; перетворення себе і перетворення середовища). Виділяють три рівня адаптації дитини до дошкільного навчального закладу – високий (до одного місяця), середній (до двох місяців) та низький (більше трьох місяців). Проаналізовано специфіку психологічної адаптації дітей до дошкільного навчального закладу.

У другому розділі «Експериментальне дослідження особливостей психологічної адаптації дітей раннього віку до дошкільного навчального закладу» представлено організацію та методики проведення дослідження. Емпіричне дослідження особливостей процесу психологічної адаптації дітей раннього віку до умов ДНЗ проходило на базі Демидівського дитячого садка с. Березівка Одеської області. У дослідженні брали участь діти вікової категорії від 1 року 6 місяців до 3-х років у загальній кількості 30 осіб. Діти відвідували дві молодші групи дошкільного навчального закладу – «Капітошки» та «Дзвіночки». Основними діагностичними методами було обрано спостереження за поведінкою дітей та опитування, до якого активно залучалися їх батьки та вихователі. Додатково було обрано та проведено Методику дослідження психолого-педагогічних параметрів готовності надходження дитини у дошкільний заклад К.Л. Печори та «Листок адаптації з експертною оцінкою». За результатами проведеного емпіричного дослідження можна констатувати, що діти раннього віку мають значні труднощі під час проходження адаптаційного періоду, який починається з моменту їх вступу до дошкільного навчального закладу. Встановлено, що у дітей, які приймали участь у дослідженні, наявні показники всіх трьох рівнів адаптації – високий (10%), середній (36%) та низький (54%). Виходячи з цього, було розроблено психокорекційну програму «Сходінки адаптації», метою якої стало покращення адаптаційних можливостей дітей раннього віку до умов ДНЗ. Учасниками програми стали батьки та вихователі дітей з низьким рівнем адаптації з двох ясельних груп, загальною кількістю 22 особи. Головними завданнями організації та проведення психокорекційної програми стали: забезпечення позитивного психо-емоційного стану дитини під час перебування у яслах; розвиток почуття захищеності у дитини на основі організації спільної взаємодії батьків та вихователів ДНЗ. Серед психологічних методів, що використовувалися для вирішення поставлених завдань були бесіди, круглі столи, заспокійливі етюди, вправи на релаксацію, спільні ігри-пошуки до виконання яких залучалися батьки та вихователі дітей раннього віку тощо.

ВИСНОВКИ

1. Проведений теоретичний аналіз поняття «психологічна адаптація» особистості у вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях дозволив встановити, що у широкому розумінні воно визначається як процес пристосування живого організму до умов власного існування, коли забезпечується рівновага між впливом організму на середовище і зворотнім впливом середовища на організм (тобто зберігається рівновага у взаємодіях суб'єкта і об'єкта). За видовими ознаками виділяється адаптація сенсорна,

соціальна і психологічна (оптимальне співвідношення сторін активної діяльності індивіда; перетворення себе і перетворення середовища).

Ефективність психологічної адаптації залежить від адекватного сприйняття особистістю себе і власних соціальних зв'язків, порушення яких визначає полярні тенденції функціонування системи «адаптивність – дезадаптивність». На тлі незадоволення базових потреб особистості, використання неадекватних способів поведінки виникає дезадаптація, що впливає на формування психічної напруги, внутрішнього дискомфорту і нестабільності перебігу психічних процесів тощо.

2. У період раннього дитинства відбуваються значні зміни у психічному розвитку особистості, що є основою для активізації її адаптаційних можливостей (розвиток самостійності, рухливої активності, оволодіння активним мовленням тощо).

Виділяють три рівня адаптації дитини до дошкільного навчального закладу – високий (до одного місяця), середній (до двох місяців) та низький (більше трьох місяців).

Повна адаптація дитини до ДНЗ визначається за наявності головних критеріїв: позитивний психо-емоційний стан та бажання відвідувати дитячий садок, висока комунікабельність, залученість до пізнавальної активності та ігрової діяльності, відсутність проблем зі сном та апетитом, стабільність рухової активності тощо.

Важливим фактором успішної адаптації дитини раннього віку до дошкільного навчального закладу є забезпечення оптимального розвиваючого середовища з позитивним психологічним мікрокліматом. У період адаптації кожна дитина потребує значної уваги з боку батьків, вихователів, психологів, які мають враховувати її індивідуальні особливості та базові потреби.

3. У дипломній роботі використовувався різний за своїм цільовим призначенням психодіагностичний інструментарій, який першочергово враховував вікові особливості респондентів – дітей раннього віку. Основними діагностичними методами було обрано спостереження за поведінкою дітей та опитування, до якого активно залучалися їх батьки та вихователі. Додатково було обрано та проведено Методику дослідження психолого-педагогічних параметрів готовності надходження дитини у дошкільний заклад К.Л. Печори та «Листок адаптації з експертною оцінкою».

Базою дослідження процесу адаптації дітей раннього віку до умов ДНЗ став Демидівський дошкільний навчальний заклад (Березівська міська рада Одеської області). Було залучено до роботи контингент дітей з двох ясельних груп «Капітошки» та «Дзвіночки» загальною кількістю 30 осіб, їх батьків та вихователів.

4. За результатами кількісного та якісного аналізу, що отримані під час організації та проведення емпіричного дослідження встановлено, що діти раннього віку мають значні труднощі під час проходження адаптаційного періоду до умов ДНЗ. Встановлено, що діти, які відвідують дві ясельні групи «Капітошки» та «Дзвіночки» мають показники представленості трьох рівнів адаптації – високий, середній та низький. Більше половини досліджуваних дітей не змогли адаптуватися до нових умов життя і знаходяться у ситуації стресу, оскільки у них зафіксовано низький рівень адаптаційних можливостей.

Виділено основні психологічні чинники, що впливають на успішну адаптацію дітей до ДНЗ, серед яких є вік дитини (краще адаптуються діти віком до двох років і чотирьох місяців); її індивідуальні особливості (тип вищої нервової діяльності, рівень розвитку її психічних функцій (мислення, мовлення, уваги тощо); стан психо-соматичного здоров'я; поведінкові реакції на розлуку з батьками (афекти, агресія, психологічний ступор, регресивні моделі поведінки, адаптивні моделі поведінки); її особистий досвід (перебування не тільки у межах власної сім'ї, особливості стилю виховання батьків та вихователів); дотримання режиму дня (розклад дня дитини в сім'ї має бути близьким до режимних моментів, які запроваджуються у дитячому садку); розвиток уміння самообслуговуватися.

Встановлення чинників, що впливають на низький рівень адаптації дітей раннього віку до умов ДНЗ, було покладено в основу підготовки психокорекційної програми «Сходінки адаптації» для батьків та вихователів такої категорії дітей, оскільки саме дорослі мають правильно їх підготувати до відвідування ДНЗ та надати потрібну психологічну підтримку.

Ефективність результатів проведення психокорекційної програми доведено порівняльними результатами дослідження (зміни у дітей з низьким рівнем адаптації до умов ДНЗ до проведення програми та після неї). Визначено об'єктивні показники покращення процесу адаптації до умов ДНЗ у дітей раннього віку, а саме: глибокий сон, гарний апетит, позитивний психо-емоційний стан, активна поведінка дитини, що відповідає віковій нормі, збільшення маси тіла та зниження рівня соматичних захворювань. З розвитком адаптаційних можливостей у дітей раннього віку спочатку відновлюється апетит, потім нормалізується сон (від двох тижнів до двох-трьох місяців) і останніми зникають порушення психо-емоційного стану.

Таким чином мета та завдання дослідження є досягнутими.